

O duchovním životě

ThDr. Petr Šandera

Přemýšlíme o duchovním životě. Co vůbec máme na mysli, když použijeme slovní spojení „duchovní život“? Každý máme s duchovním životem zkušenost, ale těžko ji překládáme do slov a pojmů. Vždy je to z naší strany jen pokus. Také my se pokusíme k obsahu tohoto spojení přiblížit a to postupně z několika stran.

1) Duchovní život poprvé

Musíme začít pojmy tělo, duch, Duch. Stále v nás přežívá řecké rozdělení na ducha-duši a tělo a protiklad ducha a těla, jakési hmotné a nehmotné, nižší a vyšší „části“ člověka. Např. svou činnost dělíme na světskou a duchovní (náboženskou). Duchovní (náboženský) život pak vnímáme jako součást celku života – nějakou zvláštní (nudnou, nezáživnou, otažitou) oblast, pro kterou musí být nějaké nadání („založení“). Moderní a postmoderní člověk se naučil žít především v těle.

Bible učí, že člověk je tělo, duše, duch (např. 1 Te 5,23). Jednota toho trojího. Toto trojí spolu souvisí. O tom dnes můžeme slyšet z medicíny. Existují nemoci zvané psychosomatické. Duše ovlivňuje tělo a tělo duši. Hraje to roli jak při onemocnění, tak i uzdravení.

V dopisech apoštola Pavla Bible hovoří o neslučitelném protikladu mezi tělem a duchem (např. Ř 8,5.9.13; Ga 5,17. 6,18 Kralický překlad). Zde však tato slova označují dva základní existenciální způsoby lidství. Duch označuje vykoupenou existenci včetně tělesnosti. Tělo pak nevykoupenou existenci i s duší. Tolik k tělu. Bible nikde neučí, že by tělo samo o sobě bylo špatné. Jde pouze o to, aby celý člověk jako tělo-duše-duch přijal vykoupění a stal se chrámem Ducha.

Těžší je rozlišit duši a ducha. Mnohdy nelze striktně oddělovat duši od ducha. Tradičně duši bývají přisuzovány vůle, rozum, paměť a také emoce. Duch označuje to nejnítější v nás – naši osobu, schopnost vztahů, svobody a odpovědnosti a hlavně otevřenost někomu / něčemu vyššímu (transcendence). – K tomu pak přichází Duch s velkým D. Duch svatý, Duch Boží, který přichází jako „host“ a, je-li přijat, přebývá v našem duchu s malým d. Jeden z prvních teologů rané církve, biskup a mučedník Ireneus z Lyonu, říká, že křesťan je „tělo, duše a Duch svatý“. Můžeme jeho přítomnost zakoušet (někdy jako vnitřní pokoj, radost, někdy jako sílu, někdy jako naději, někdy jako modlitbu, někdy jako poznání našeho hříchu... jako svobodu), ale také nemusíme. Je to rozmanitá zkušenost. Z počátku se člověku jeví jako emoce, ale není. Na rozdíl od emocí je zkušenost Ducha hlubší a stabilnější. Nezávisí to na vnějších podnětech.

Duch svatý je Bůh sám, kterého posílá Ježíš po svém oslavení. Duch svatý je Bůh sám, který nám jde maximálně naproti. Stává se vnitřním světlem našeho nitra. V jeho

přítomnosti začíme vidět vše nově – ve světle Boží přítomnosti, lásky a naděje.

Duchovní život (spiritualita), o němž mluvím, znamená žít pod vládou a vedením tohoto Ducha. Největším naplněním a štěstím člověka je žít pod vládou Ducha. Pak je všechno, co děláme: spíme, jíme, pracujeme, modlíme se... duchovní. Neexistuje oddělení na náboženské a nenáboženské. Ve všem spatřujeme přítomnost Boží. Tedy spojení „duchovní život“ neoznačuje pouze náboženskou činnost – modlitbu, bohoslužbu, zbožnost, i když s nimi souvisí, ale novou kvalitu života. Dneska se říká „novou hloubku“, „nový rozměr“. Není tedy dílčí součástí našeho života, ale obepíná všechno.

2) Bůh

Boha poznáváme z Bible, ze zkušenosti praotců, proroků a nejlépe ze života Kristova, jak to zakusili apoštolové a na základě jejich svědectví další během dějin. Bůh je OSOBA, která není uzavřená sama do sebe. Bůh je láska a dokonalé sdílení. To je smysl trojičního vyznání. Bůh není nezaujatým divákem, dozorcem. Ke svému stvoření má vztah. Není mu lhostejné. Nikdo z nás mu není lhostejný. Zná nás. Jde svému stvoření naproti. Prožívá s námi naše mládí, stáří, radosti i nemoci, nejistoty a strachy. Zná nás naším jménem. Každý jsme pro něho jedinečný. CHCE MÍT S NÁMI – s každým z nás – TRVALÝ OSOBNÍ VZTAH.

Chci zdůraznit: BŮH NENÍ DALEKO, ALE BLÍZKO. BLÍŽE NEŽ JSME SCHOPNI SI PŘEDSTAVIT. MŮŽEME POČÍTAT S JEHO PŘÍTOMNOSTÍ V NAŠEM KAŽDODENNÍM ŽIVOTĚ. STÁLE NÁS OSLOVUJE A ZVE. TO JE ZÁKLAD PRO DUCHOVNÍ ŽIVOT.

Pochopitelně pro nás Bůh zůstává tajemstvím. Je JINÝ. Nerozumíme mu ve všem. Dělá věci, které nechápeme a nevíme, proč je dělá. Nemůžeme ho beze zbytku pochopit, vysvětlit. „Bůh, kterého bys pochopil, by nebyl Bohem,“ řekl kdysi sv. Augustin.

Dává se poznat a skrývá se, abychom ho ještě víc hledali. Někteří říkají, že si s námi „hraje na schovávanou“. Ta hra se hraje pro nalézání. Bůh chce být námi lidmi objevován. Bible říká: „KDO HO HLEDAJÍ CELÝM SRDCEM, TĚM SE DÁVÁ NAJÍT“ (viz Jr 29,13). Chtěl bych podtrhnout: Boha můžeme poznat – každý člověk – neexistuje náboženské nadání nebo jak se někdy říká „založení“. Každý člověk jako osoba může poznat Boha. Může s ním učinit zkušenost. Bývá to ta nejsilnější, nejhlubší – zkušenost krásy, radosti, ale taky závažnosti. Zkušenost, která se nedotkne jen povrchu, ale „protne“ nás do hloubky. Nemusejí to být žádná dramata a lidé kolem si toho ani nemusí všimnout, spíš pak zaregistrují důsledky.

Každý člověk může zakusit přítomnost Boha a jeho působení ve svém nitru, ve svém životě. Naše poznání Boha je sice nedokonalé, ale skutečné.

3) Člověk

Podle Bible jsme stvořeni k Božímu obrazu a k Boží podobě (Gn 1,26n). To se neříká o žádném jiném tvorů. Mezi námi a Bohem existuje zvláštní pouto. Exegeté, teologové i

filosofové vedli a vedou debaty o tom, co to znamená „být k obrazu Božímu“. Ukazuje se, že nejpůvodnějším smyslem bylo zastupovat Boží vládu vůči tvorstvu, „být místodržitelem“ Božím. Jsme jako lidé stvořeni pro Boha. To znamená také pro lásku, pro smysl, pro život a věčnost. V našem nejhlubším nitru Bůh „otiskl svou stopu“. My to podvědomě – vědomě tušíme, „nějak víme“. Hledáme cosi – kohosi. Hledáme život, štěstí, lásku... hledáme něco víc. Něco – někoho, co nenaplní ani věci, ani lidé, ani zážitky.

Toto hledání dává našemu životu cosi zvláštního, krásného..., co nás nějak „probouzí“... Jak o tom mluvit... rozezná to cosi v nás... Člověk neví co, ale když se mu to stane, tuší, že to je „ONO“. Někdy, zvlášť u dospělých, je to zastřeno, ale i tak se to může probudit. Mnohdy ve chvílích krásy (západ slunce; krásná hudba, ale třeba taky podzimní mlha...), ale je to víc než estetika... Mnohdy ve chvílích lásky – při setkání s opravdovostí, nezištností a svobodou... Hledáme Boha a takové zkušenosti jsou stopou, signálem, který říká: „Tady se blížíš.“ Řada lidí v naší kultuře si to nespojuje s Bohem.

4) Duchovní život podruhé

Po úvodních slovech o duchu s malým d, o Duchu s velkým D, o Bohu a o člověku můžeme znovu přijít k tématu duchovního života. Na základě toho, co tu zaznělo, lze říci, že duchovní život znamená vědomě přijmout Boha (Krista, Ducha svatého) a navázat s ním osobní spojení, osobní vztah. Říct mu: „Vím o tobě. Přijímám tě. Chci žít ve tvé blízkosti. Chci se naučit být s tebou.“ Na slovech nezáleží. Mohou být různá. Nemusejí být žádná.

Duchovní život v tomto smyslu začíná pro nás ve chvíli, kdy přijmeme Boží pozvání a řekneme mu své ANO. Toto ANO se týká Boha, našeho života, našich okolností, možností i omezení. Říct Bohu své ANO a říkat to celý život a za všech okolností, přijmout Boha a žít s ním za všech okolností: To je duchovní život.

DUCHOVNÍ ŽIVOT JE Z NAŠÍ STRANY ŽITÝ VZTAH K BOHU. Platí tu podobné zákonitosti jako u jakéhokoli vztahu mezilidského. Vztah je třeba pěstovat, chránit, rozvíjet. Je třeba být spolu, vnímat druhého, být k němu pozorný, snažit se ho chápat, vyjevovat své myšlenky a pocity, učit se zvládat nedorozumění, překonávat momenty odcizení, nevzdávat to. Jinak vztah upadá do stereotypu a může končit formálností a nakonec odcizením. Když náš vztah k Bohu „vyčpí“, vztah Boha k nám z jeho strany naštěstí ne. To nás může utěšovat, ale nesnímá to z nás odpovědnost. Celý příběh Bible, zvláště SZ, nám to zřetelně ukazuje, že Bůh se nevzdává svého lidu.

Usilovat o duchovní život, o vztah s Bohem znamená z naší strany „dělat věci“, které vztah s Bohem pěstují. Pokusím se o nich krátce něco říct. Ale ještě před tím musí něco zaznít.

5) Bůh nám pomáhá

Ještě jednou o Duchu s velkým D. Duchovní život nám splývá s životem vůbec, životem, jak nám ho Bůh nabízí. To je možnost, kterou máme naplnit. Život je DAR a ÚKOL. Abychom na ten náročný úkol života nebyli sami, posílá nám Bůh POMOCNÍKA. Ducha Utěšitele. Tak zní jeden z biblických titulů Ducha svatého (např. J 14,16-17). Tak o něm mluví Ježíš ke svým učedníkům.

Aby náš vztah s Bohem „nevyčpěl“, Duch v nás působí: inspiruje nás k dobrému, pomáhá nám v modlitbě třeba najít vhodná slova, upokojit se, soustředit, unést vyprahlost; pomáhá nám objevit radost v těžkých chvílích, podívat se na zoufalou situaci z nového pohledu; nezapomenout na Boha a jeho možnosti... Působení Ducha je mnohotvárné a přesahuje možnosti naší fantazie. Pro nás je důležité: o přítomnosti Ducha vědět; učit se na něj spoléhat; učit se mu naslouchat a nechat se jím vést.

6) „Věci, které vztah s Bohem pěstují“

Jsou tradiční a osvědčené a navzájem spolu souvisejí.

a) Modlitba jako osobní setkání s Bohem, jako dialog, jako spočinutí v Boží blízkosti. Znamená pro nás objevit širokou škálu podob modlitby. Nejčastější podoba odříkávání modliteb nemusí člověku nic dávat.

– Každý člověk se umí modlit. Jestliže jsme schopni vztahu a jsme schopni komunikovat mezi sebou, znamená to, že jsme schopni se modlit. Nic jiného to není než komunikace s Bohem.

– Mnohým pomáhá začít tichem. To dnes všichni potřebujeme. Zkusit ticho. Strávit třeba hodinu nebo víc v tichu. Víím, že pro staré osamělé lidi to není nic zvláštního. Mají ticha víc než dost a bývá jim velkým břemenem. Pro ně je možná cestou zkusit ticho přijmout. Ne jako nenáviděné prázdno, ale objevit v něm pro sebe i něco pozitivního. (Totéž může platit o samotě.) Z ticha věci vypadají jinak. Dojdou nám určité myšlenky. Utříbí se. Postupně si začneme víc všímat. Když se ztiším a pak se pomodlím, prožiji modlitbu úplně jinak.

– Nebo myslet na Boha, na to, že on tu je, že na mne hledí, na jeho možnosti a jeho záměry, které se mnou a s námi se všemi má, a ptát se, jak na tuto myšlenku reaguje mé srdce. Těším se z blízkosti Boha nebo se ho bojím či je mi nepříjemná?

– Nebo vyjavit Bohu své pocity: svou osamělost, své zklamání... vyjavit mu to: otevřít srdce... svá selhání, za která se stydím, svůj hněv a zlobu, zatrpkllost, své výčitky vůči lidem i vůči Bohu a cokoli v mém životě je... „vynést to na vzduch“. Jistě není dobré, že takové myšlenky máme. Ale když už je máme, pak je lepší s nimi naložit takhle, než si je pěstovat v sobě, aby nás vnitřně nahlodávaly a otravovaly. Tak se mohou uzdravit.

– Nebo hovořit s Bohem o svém životě, o svých možnostech, o těch otevřených i o těch, které jsem nepřijal, nenaplnil nebo třeba promarnil...

- Nebo jen říct: „Tady jsem, Bože, tady mě máš. Jsem unavený. Nevím, jak dál. Nenapadají mne slova a myšlenky. Víc ti nejsem schopen dát, než to, že tu jsem...”

- Někdy těžko hledáme slova, jak vyjádřit, co máme na srdci. Může nám pomoci Bible, zvl. Žalmy nebo nějaká modlitební kniha. Na druhé straně – nedělat z toho vědu. Prostě říct Bohu, za co děkuji, co potřebuji, co cítím. Naprosto obyčejně. On ví, rozumí a zná.

Zpočátku se může člověku zdát, že „mluví do zdi“, ale po čase začne přece jen cítit, že to je opravdu rozhovor. Cítím, že Bůh slyší. Nevím jak, ale cítí to. Zkušenost vyslyšené modlitby (vyslyšená modlitba znamená, že jsem zakusil Boží odpověď) velmi upevňuje osobní víru.

b) Písmo. Bible. Je nesmírně důležité číst Bibli. Přistoupím-li k ní s modlitbou, zakusím, že skrze ni mluví Bůh. Není to jen zdroj informací, ale způsob Boží komunikace s námi lidmi. Naslouchat Bibli chce čas. Musíme se to učit. Prakticky to znamená denně Bibli číst, přemýšlet nad ní a ptát se: „Co znamená pro mne, mou rodinu, náš svět právě toto biblické čtení? Jak to, co čtu, můžu žít?“ Je také dobré o svých myšlenkách a otázkách nad Bibli mluvit s druhými. Některé otázky se vyjasní až v rozhovoru. Proto se dělají biblické hodiny. Není vždycky lehké Bibli rozumět, ale vždycky v ní aspoň něčemu porozumím. Toho se můžu držet.

Bůh do našeho světa vstupuje slovem, vyjádřenou myšlenkou. V našem nitru neustále víří nejrůznější myšlenky a představy. Je velmi užitečné sytit naše nitro biblickým slovem. Velmi to pomáhá a chrání nás před zmatky. Boží Slovo prosvětluje a tříbí naše myšlenky, motivace (Žd 4,12).

c) Společenství. Církev. Víra a duchovní život je vždy osobním vztahem jedince s Bohem, ale Bůh nás spojuje s druhými. Vede nás k druhým, k těm, kdo Boha přijali a přijímají. To znamená církev. Kde se dva nebo tři setkávají v Kristově jménu, tam on je uprostřed nich. Církev, to je společná bohoslužba, svátosti. Tady se setkáváme se Vzkříšeným Ježíšem. Ve večeři Páně si to můžeme uvědomit podobně jako učedníci, co šli do Emauz, že Ježíš je opravdu živý a jde s námi (L 24,13-35) a že jeho večeře nás s ním opravdu sjednocuje. V ostatních svátostech můžeme objevit další Kristovo dílo. Ve křtu, že jsme k němu přivtěleni a že se dostáváme na nový základ. Ve svátosti pokání, že on opravdu i dnes v církvi odpouští viny. To je nádherná zkušenost, když je člověku odpuštěno nebo sám našel sílu odpustit druhému. Kristus se nám dává poznat v rozhovoru s druhými a v pomoci, kterou od nich zakoušíme, a taky ve společné modlitbě a rozhovoru.

Nejsme zvyklí o svých duchovních zkušenostech mluvit s druhými. Ale když se odvážíme, zjistíme, že to může být velmi posilující. Osobní duchovní život nám otvírá oči pro Boží přítomnost a působení a uschopňuje nás k životu ve společenství. Život v církvi není ideální jako mezi lidmi vůbec, ale přece jen můžeme poznat, že to je domov. Ve druhých můžu poznat přítomnost vzkříšeného Ježíše.

Říká se, že CÍRKEV JE MATKA. Dnes se taky mluví o CÍRKVI JAKO O DOMOVĚ. Doma se nemusím stylizovat. Doma mohu být se svou slabostí, bolestí i smutkem. Doma mám své zázemí. Všichni potřebujeme duchovní domov. Osobní život víry i ten společný se navzájem prohlubují a posilují. Nikdo si nestačí sám.

V církvi přijímáme a taky dáváme. Můžu zakusit Krista v pomoci druhých, kterou přijímám, ale i v pomoci, kterou já poskytuji druhým. To je tajemství církve. Každý, i ten, kdo už nemá sílu, může pomoci druhým svou modlitbou. Toto je síla církve. Je důležité, aby si to člověk uvědomil a učil se v církvi žít a sloužit. Máme tu své místo. Dostáváme tu své dary. Čekají na nás i úkoly. A to všechno je nakonec radost.

7) Dovětek: Jak žít? Co je nejdůležitější?

Počítat s Boží přítomností a pomocí v každé situaci. Jsem nemocen? Odevzdat se Bohu, hovořit o své bolesti a strachu, odkrýt své srdce jako Jób nebo král Chizkijáš (Iz 38). To vše s důvěrou, že on může dát uzdravení, ale také sílu nést nemoc a přijmout i smrt. Mám starosti v zaměstnání, s dětmi či rodiči? Totéž. S důvěrou, že on může proměnit každou situaci anebo mi dát sílu starosti nést.

Prostě obracet se na něho a žít s ním. Naprosto přirozeně jako děti s rodiči. I když ho nevidím očima, neslyším ušima, „vevnitř“ ho můžu „vidět a slyšet“. Objevit pro sebe krásu a sílu modlitby, která spočívá ve skutečném setkání s ním a naše srdce naplňuje pokojem a radostí.

Objevit sílu a krásu bohoslužby a jeho přítomnost v sestrách a bratřích. Když se odvážíme vydat druhým v důvěře, např. v duchovním rozhovoru, mohou to být velmi silné chvíle, které nám pomáhají na naší další cestě.

Závěrem?

Jen shrnu: Bůh je blízko nás, blíží, než bychom si představovali. A zve nás k životu.

Chce našemu životu dát novou hloubku, novou krásu, nový rozměr.

Přeji nám, abychom to poznávali, přijímali a zakoušeli.

Život s Bohem je to nejlepší a nejkrásnější, co se nám může stát.

Petr Šandera, biskup CČSH